OBSERVAȚII ASUPRA APOCOPEI ÎN ROMÂNA CONTEMPORANĂ

RODICA ZAFIU

1. Trunchierea cuvintelor prin suprimarea părții lor finale — prin *apocopă* — este un fenomen curent în variantele familiare și argotice ale mai multor limbi moderne. În franceza contemporană s-au înregistrat în jur de 1000 de exemple (George, 1980). În română, fenomenul e extrem de limitat; chiar dacă la formele deja înregistrate pînă acum vom adăuga, în cele ce urmează, cîteva mai noi, mai mult sau mai puțin răspîndite, prima impresie—lipsa de productivitate a procedeului—nu poate fi modificată. Faptul poate să surprindă dacă e pus în legătură cu relativa frecvență regională sau istorică în limba română a apocopei ca accident fonetic; de fapt, aparenta contradicție se rezolvă prin delimitarea dintre aspectul strict fonetic și cel de procedeu lexical al apocopei. O întrebare pe care ne-o punem este dacă în acest gen de trunchiere se manifestă o tendință generală a limbii sau doar accidentul istoric al contactului cu anumite modele. În primul caz, materialul existent, destul de redus, ar confirma părerea că procedeul „nu se potrivește deloc cu sistemul nostru lingvistic" (Iordan, 1943 : 246), că încercările de a-l utiliza „par a fi forțate și contrare spiritului limbii române" (Brăescu, 1958 : 99); considerăm totuși că nu e în cauză „spiritul limbii" (ar fi de altfel destul de greu de precizat în ce ar consta el, în acest caz), ci doar constituirea treptată a modelelor.

Pentru română fenomenul a fost cercetat mai amănunțit mai ales în ultima vreme (Hristea, 1981, Carabulea, 1983). Studiul cel mai recent și mai bogat în date și interpretări — Carabulea, 1983 — reunește mai multe aspecte înrudite ale trunchierii (apocopă, afereză, reducerea la inițiale), vizibile în împrumuturi și în formații interne. În cele ce urmează vom încerca să delimităm doar o categorie de forme trunchiate, cea mai omogenă și, credem, cea mai productivă astăzi.

Se impune de la început o opțiune terminologică : fenomenul pe care îl luăm în discuție nu e desemnat întotdeauna în mod clar și univoc. Termenul a b r e v i e r e are dezavantajul de a genera confuzii, fiind folosit mai adesea pentru prescurtările grafice, simple convenții ale codului scris, sau pentru sistemul de siglare care produce compuse preluate și de codul oral (pentru acestea, v. DOOM, p. 690—693; Dumitrescu, 1986; Dumitrescu, Surjicov, 1987 ș.a.). T r u n c h i e r e, folosit în mod curent în lingvistica românească (Hristea, 1981, Carabulea, 1983, M. Avram, 1987 a, b) acoperă situații diferite; ni s-au părut de aceea preferabili termenii fonetici a f e r e z ă și a p o c o p ă, care au avantajul de a desemna diferențiat scurtarea produsă la începutul sau la sfîrșitul cuvîntului.

1.1. Ca procedeu de creație lexicală cu aplicație limitată la anumite registre stilistice ale limbii, trunchierea la care ne referim se distinge de

BDD-A9598 © 1992 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:33 UTC)

apocopa produsă din rațiuni strict fonetice [1]. Desigur că ideea de creativitate lexicală invocată aici are o accepție puțin mai largă decît cea care i se acordă de obicei, pentru că prin trunchierea finalei cuvîntului se obțin forme lingvistice noi, dar perfect echivalente semantic cu cele de la care se pornește. Modificarea formală, adesea considerabilă, nu atrage după sine schimbări de sens, diferențierea plasîndu-se doar la nivelul stilistic.

Ca fenomen esențialmente fonetic, apocopa propriu-zisă produce forme lipsite în genere de autonomie lexicală : cuvintele scurtate în vorbirea familiară (pentru a stabili distincția pe un teren comun celor două fenomene), în tempo rapid, pot fi recurente, dar depind de un număr limitat de contexte în care pot să apară (**tre**'*să vină*, **poa**'*să meargă*, **un**'*te duci ?)* ; o multiplicare a contextelor e posibilă (**un**'*să mă duc ?)*, dar rămîn unele poziții (de exemplu — înainte de pauză) în care apariția respectivelor forme este mai puțin probabilă *(Dar de ce tre' ? ; Nu știu un')*. Formele produse în acest fel nu au flexiune proprie și nu pot îndeplini toate funcțiile sintactice specifice cuvintelor din care provin. Chiar forme foarte frecvente în vorbirea familiară și populară, cu autonomie mult mai pronunțată, ca *juma*, sînt excluse în anumite contexte — de exemplu în cele care impun articularea sau pluralul. În cazul apocopei frecvente în anumite graiuri populare, lucrurile sînt mai complicate ; și acolo apariția fenomenului e totuși dependentă de tempo-ul vorbirii, de context (poziția în lanțul sonor), de situația de comunicare (strigăt la distanță vs adresare în conversația uzuală — Pașca, 1936 : 117—118, Pușcariu, 1959 : 166—170, Vulpe, 1983 : 428).

În schimb, suprimarea unuia sau mai multor foneme din finalul unui cuvînt, folosită conștient pentru obținerea unei noi forme marcate stilistic, produce cuvinte cu autonomie lexicală, independente de tempo și de context, articulabile, potențiale baze derivative. Una din diferențele formale cele mai evidente între cele două categorii de scurtări ale finalei (pur fonetică și lexicală) privește rolul accentului : în majoritatea cazurilor, accidentul fonetic afectează segmentul plasat după silaba accentuată (ca în *O* **păré** *de hamuri*, *hai în* **Breá**), căderea acestuia explicîndu-se printr-o „neglijare a articulației în silabele neaccentuate" (Pușcariu, 1959 : 170, 171). Apocopa productivă lexical nu este condiționată din acest punct de vedere : corpul fonetic păstrat poate proveni din silaba sau silabele neaccentuate ale cuvîntului inițial *(prof* — din *profésor*, *sax* din *saxofón* etc.) ; se observă chiar că această situație este de departe cea mai frecventă, din exemplele pe care le vom discuta în continuare unul singur *(șme)* păstrînd silaba accentuată a cuvîntului-sursă. Cuvintele bisilabice obținute în urma abrevierii prin dispariția silabei inițial accentuate primesc un nou accent, de obicei pe prima lor silabă *(sécu*, *líbi*, *țăcă*, *máte ;* excepție : *diríg)*.

1.2. Diferența dintre cele două fenomene asimilabile doar prin denumirea comună și printr-o definire incompletă se constată și în tratarea în vorbire a numelor proprii. Apocopa populară *(Gheo*, *Ioa)*, accidentală și dependentă de locul accentului în cuvînt, apare întotdeauna ca esențialmente diferită de producerea de abrevieri hipocoristice *(Nicu*, *Alec*, *Teo)* (Pașca, 1936 : 117 ; Constantinescu, 1963 : XXXIX, Graur, 1965 : 63 — 64).

[1] Distincție care apare, de pildă, în ELIR nu și în DL, s. v. *apocopă*.

BDD-A9598 © 1992 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:33 UTC)

Apropierea dintre cuvintele limbajului familiar supuse trunchierii prin apocopă și antroponimele scurtate în același mod poate fi verificată atît în ceea ce privește afectarea exclusivă a f o r m e i, fără consecințe semantice (deși, desigur, cu conotații afective, ironice etc.), cît și în raportul dintre tendințele interne, favorizate de debitul rapid și de neglijența în pronunțare, și modelele moderne, adesea provenite din împrumuturi. Cuvintele comune sînt deci tratate, prin procedeul lexical al apocopei, ca niște nume proprii — fapt confirmat și de categoria gramaticală a noilor forme, care sînt doar substantive sau adjective.

1.3. Apocopa lexicalizantă e diferită de accidentul fonetic și din punctul de vedere al unei relații mai complexe între scriere și oralitate: fenomenul are statut lingvistic exclusiv în codul oral, dar sursa lui pare să fie, în mai multe cazuri, scrisul — doar validat de pronunțare. Cît timp rămîn exclusiv grafice, abrevierile țin de codul scrierii, nereprezentînd fapte propriu-zis lingvistice; cînd sînt preluate de comunicarea orală, ele sînt interpretabile ca a p o c o p e. Scrisul pare a sta la baza unor forme precum *conf*, *dirig*, *preș*, *prof*, *sold*, *tov*. Surprinzătoare este abrevierea *gag* de la *gagiu*: ea păstrează o identitate grafică și nu fonematică a ultimului element conservat din cuvîntul-sursă: acesta e grafemul *g*, nu africata */ǧ/* — cum ar fi fost de așteptat în urma unei transformări orale; numai că existența unei abrevieri scrise pentru respectivul termen argotic este o pură imposibilitate [2]. Exemplul arată cît de greu și riscant este să reconstitui mecanismul scris sau oral al trunchierii.

2.1. Pentru a dovedi că procedeul abrevierii prin apocopă funcționează (în aspectul oral, în stilul familiar al limbii române actuale), este necesară eliminarea tuturor formelor în care se recunoaște o prescurtare, dar care sînt împrumutate ca atare și nu produse pe teren românesc. Multe dintre acestea au ca element inițial un prefix sau un prefixoid internațional; rezultatul abrevierii este, de multe ori, chiar izolarea acestui prefix sau prefixoid, fie cu un sens general, abstract, comun mai multor derivate / compuse — sensul propriu-zis al respectivului morfem lexical; fie cu un sens particular, specific acelui derivat / compus care a stat la baza abrevierii, și numai lui.

Limba română a împrumutat din franceză destul de multe cuvinte care reprezentau rezultatul unor abrevieri familiare preluate de uzul comun (Hristea, 1981, Carabulea, 1983). Sînt așadar total neinteresante pentru română exemple ca *metrou* (fr. *métro*, abreviere din *métropolitain*) sau *pneu* (fr. *pneu*, abreviere din *pneumatique*), pentru că ele nu au preluat decît forma deja trunchiată. În schimb, în alte cazuri coexistă în română perechi de neologisme provenite dintr-un dublu împrumut: atît al formei inițiale a unui cuvînt, cît și al celei abreviate: *taxi* și *taximetru* (din fr. *taxi*, *taximètre*), *cinema* și *cinematograf* (din fr. *cinéma*, *cinématographe*), *porno* și *pornografic* (din fr. *porno*, *pornographique*) etc. Perechile respective constituie un posibil — ba chiar probabil — model pentru extinderea procedeului abrevierii în română. La o întreagă serie de asemenea perechi neologice se pune totuși întrebarea dacă nu cumva abrevierea s-a produs chiar în română, independent de fenomenul paralel din franceză. O abreviere produsă în interiorul limbii române s-ar putea identifica,

[2] Se susține deci, mai curînd, opinia că în acest caz este vorba de o derivare regresivă (Hristea, 1981).

BDD-A9598 © 1992 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:33 UTC)

după un criteriu morfologic și implicit semantic, ori de cîte ori clasa ei morfologică diferă de cea a presupusei surse. Apare, de altfel, foarte frecvent situația în care o formă obținută prin apocopă în franceză e un substantiv, iar forma scurtă corespunzătoare din română are doar valoare adjectivală : fr. *auto* e substantiv feminin *(Lexis)*, rom. *auto* apare ca determinant în sintagme de tipul „conducători *auto*" (Graur, 1968 : 269); fr. *dactylo* are două sensuri, ca substantiv feminin : 1. dactilografă ; 2. dactilografie *(Lexis)* ; rom. *dactilo* are valoare adjectivală : „multiplicare *dactilo*" (Șerban, Evseev, 1978 : 279) ; să se compare și fr. *moto* s.f. 'motocicletă' cu rom. *moto* adj. invar. — „atelier *moto*", „secție *moto*" (FC I : 25) ; fr. *la météo* cu rom. „buletin *meteo*" ș.a.m.d. Cum însă în franceză există totuși determinări adjectivale care intră în acest tipar (George, 1980 : 30), iar informația dicționarelor poate fi incompletă în materie de fapte de oralitate mai mult sau mai puțin recentă, ipoteza sursei externe nu e total exclusă nici în aceste cazuri.

2.2. Pentru a stabili sursa internă sau externă a abrevierii, criteriul strict semantic e mai greu de aplicat în cazul unor noi cuvinte care păstrează sensul abstract, general al prefixelor sau prefixoidelor din cuvintele inițiale *(aero, foto)* — și mai ușor, cînd sensul e particularizat, dependent de un context-tip lingvistic sau situațional. În asemenea cazuri, asemănarea formală între o limbă și alta maschează divergența sensurilor (care e dovada unei formări independente) : fr. *micro* „microfon" *(Lexis)* nu a influențat în nici un fel apariția rom. *micro* [1] „microradiofotografie" (în examenul medical pulmonar) (Graur, 1968 : 269) sau micro [2] „microraion ; cartier mic" (DCR)[3]. Un caz foarte clar este cel al substantivului rom. *supra*, al cărui sens, în limbajul familiar și argotic, nu evocă surse străine, nici nu se bazează pe izolarea sensului general al prefixului (indicînd o poziție superioară), ci trimite pur și simplu la cuvîntul din care provine : *supracontrol* (al biletelor de tren) (Petre, 1978). Un prefix ultraproductiv, ca *re-*, poate rămîne, ca rezultat al abrevierii diverselor derivate, purtătorul unor semnificații foarte diferite, specificabile doar în funcție de context. Ne vom afla deci în fața mai multor unități lexicale — de exemplu *re* [1] (în argoul studențesc, în construcțiile *la re*, *a trece la re*, Petre, 1978) „reexaminare" (cf. și *rere* „re-reexaminare", id. ; FC II : 9), dar și *re* [2] „revedere", în formula de salut „*La re*" = „la revedere" (v. infra).

Cuvintele reduse la elementul inițial — prefix sau prefixoid —, dintre care mai frecvente sînt *aero, auto, cinema, dactilo, disco, extra, foto, hipo, kil(o), lacto, maxi, meteo, micro, mini, moto, oligo, porno, radio, re, retro, schizo, stereo, supra, taxi, tele, tipo, video, zoo*, se pot deci încadra pe o scară de probabilități : de la împrumutul cert (pentru *cinema, maxi, mini, porno, radio, retro, taxi, zoo* ș.a.) la împrumutul posibil *(disco, extra, foto, kil(o)* [4], *schizo)*, la cel infirmat de diferențe de clasă gramaticală *(auto, dactilo, meteo, moto...)* și, în sfîrșit, la cel cu origine sigură în limba română *(supra, re)*.

[3] Iordan (1943 : 216) citează, din presa vremii, o încercare nereușită de a adopta forma fr. *micro* cu sensul „microfon".

[4] Cazul lui *kil* (scris *chil*, DEX) este mai complicat, în discuție intrînd și existența anterioară în rom. a subst. *chilă* (din tc., v. DA).

BDD-A9598 © 1992 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:33 UTC)

2.3. Gradul de probabilitate ca abrevierile de mai sus să fie produse în română se verifică și prin apartenența lor la anumite nivele stilistice. Cuvintele preluate ca atare din limba străină în care s-a produs abrevierea sînt încadrate în limbajul standard, pe cînd cele formate în română au în genere o mai pronunțată marcă familiară. Caracteristica lor comună este, în orice caz, modernitatea.

2.4. Fiind vorba de fenomene de oralitate, datarea apocopelor lexicale autohtone nu se poate face cu certitudine. Totuși, e simptomatic faptul că între numeroasele liste și studii despre argou întocmite în lingvistica românească în deceniile al treilea și al patrulea ale acestui secol — abrevierile prin apocopă sînt aproape absente. Un exemplu izolat oferit de Chelaru (1937), *bal*, ca abreviere din *balot*, în limbajul hamalilor, e contestat de Iordan (1937), care trimite la DA, respectiv la deja înregistratul substantiv *bal* „pachet mare de mărfuri", din fr. *balle* sau germ. *Ballen*. Singurul exemplu valabil rămîne, se pare, *șme* (despre care arătam și mai sus că este o adevărată excepție, prin conservarea accentului inițial și dispariția segmentului fonic postaccentual) — citat de Cota (1936). Că forma e autentică și rezistentă ne-o dovedește reapariția ei într-o utilizare recentă (S. Preda, 1988, 43 v. **3**, s.v.). Pușcariu (1959 : 171) înregistrează forma, azi ieșită din uz, *júxtă* (din *traducere juxtalineară ;* v. și FC II : 149, Carabulea, 1983 : 521) — caracteristică unui grup social restrîns : al elevilor de liceu (celelalte două exemple oferite au fost infirmate ulterior : *prótă* nu e o abreviere din *protopop*, ci un împrumut din sîrbă, iar *préfă* nu reprezintă trunchierea cuvîntului *preferans*, avînd un echivalent în neogreacă, v. DLR). Doar articolele apărute în ultimii ani despre limbajul argotic al diferitelor grupuri umane (studenți, militari) conțin mai multe exemple de trunchieri prin apocopă : la Petre (1978) apar *as*, *con*, *gag*, *prof*, *re*, *rere ;* la Kis (1980) *biblă*, *cas*, *conf ;* la Moise (1982) *libi*, *pluti*, *sold*, *ta*. DCR înregistrează cuvintele *cas*, *dirig*, *mag*, *prof*. Cu excepția unora din abrevierile echivalente formal cu prefixe sau elemente de compunere internaționale, împrumutate cel mai adesea ca atare (deja abreviate în limba de origine), dicționarele explicative curente nu înregistrează aceste forme trunchiate, considerîndu-le probabil nu atît plasate stilistic în afara zonei lor de interes (limbajul contemporan standard), cît efemere.

3. Lista pe care o prezentăm în continuare cuprinde forme obținute prin apocopă înregistrate deja în studii despre argou și în dicționare sau întîlnite în texte literare și în circulația orală (în cazul celor din urmă nu se indică, mai jos, nici o sursă). Frecvența și stabilitatea lor sînt inegale, unele forme fiind destul de rare, marginale, chiar accidentale sau dubioase *(as, conf, libră, naspa)*. În cîteva situații n-am inclus în această serie termeni pentru care dispunem de cîte o atestare — în măsura în care era mai probabil ca aceștia să fie împrumuturi : *simpa* („spiridușul meu e *simpa*" — RL, nr. 198, 1990, 1) pare să fie preluat din franceză (unde *sympa* e foarte frecvent și atestat de la începutul secolului — v. *Lexis)*. Am exclus din categoria tratată și clasa compuselor reduse la primul lor element *(prim, vice)*. Nu am avut în vedere nici cuvintele obținute prin abrevierea combinată cu reduplicare *(sisi)*[5], nici derivatele regresive —

[5] Provenit probabil din *sifilitic*, cu sensul (atestat în DLR) „nebun".

BDD-A9598 © 1992 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:33 UTC)

asemănătoare într-o oarecare măsură cu abrevierile și destul de frecvente în limbajul familiar și argotic (*potol, mozol, bîlbă*, subst. *bunghi* ș.a.). Dintre abrevierile echivalente cu prefixe sau prefixoide enumerate mai sus (**2.1.** — **2.2.**), le-am inclus doar pe cele formate cu mai mare probabilitate pe teren românesc și care au autonomie, putînd să apară în contexte diverse (ca adjective, dar și ca substantive): *homo, oligo, schizo, supra* etc. Am considerat așadar că există două modele diferite morfosintactic și stilistic și cu evoluții separate ale acestor trunchieri: adjectivele invariabile și substantivele ușor acceptate de limba standard, pentru că au o sursă tehnică sau publicistică, dar care nu pot apărea decît în anumite construcții sintactice (*auto, expo, foto, meteo* etc.; o listă foarte bogată se găsește în Carabulea, 1983) — și trunchierile cu grad mare de autonomie, dar de circulație mai restrînsă, specifice limbajului familiar. *Extra* (adjectiv invariabil sau adverb) e un cuvînt familiar, care s-ar fi putut obține și direct în română (din *extraordinar*), dar pentru care ipoteza împrumutului (fr. *extra*) pare mai credibilă, dată fiind înregistrarea sa în dicționare foarte circumspecte față de formațiile novatoare, într-o perioadă cînd, în plus, procedeul abrevierii era și mai puțin productiv decît în prezent pe teren românesc (v. Șăineanu, D.U.: „vin *extra*"). Dintre cuvintele *parc* și *circă*, provenite din abrevieri grafice ale cuvintelor *parcelare* și *circumscripție* (Fischer, 1956), am inclus-o pe cea de-a doua, care, deși perfect asimilată de limba comună (deci probabil pierzînd legătura cu sursa), intră în aceeași serie cu mai recentele și instabilele *biblă, libră* — nu însă și pe prima, la care ni se pare mai probabilă explicația prin confuzie extinsă în uz decît prin intenție creatoare. Nu am cuprins aici, în sfîrșit, nici acele forme provenite din împrumuturi recente la care trunchierea e indisociabilă de procesul adaptării la limba română: *blugi, ciungă, grep, trenci* etc. (Hristea, 1981, Carabulea, 1983).

Propunem deci următorul inventar de unități:

1. **as** s. m. (Stud.) = asistent. Petre (1978), Carabulea (1983).
2. **bac** s. n. (Școl.) = examen de bacalaureat. Niculescu (1979), Hristea (1981), Carabulea (1983). *La bac ne-au lăsat să copiem.* 22, nr. 16, 1991, 10. *Ce bac, ce admitere, ce teză (...)!* Adevărul, nr. 388, 1991, 3. *S-ar putea să nu luăm „bac"-ul.* TL, nr. 423, 1991, 3.
3. **bíblă** s. f. (Stud.) = bibliotecă. Kis (1980).
4. **bóșo** s. m. = boșorog. *Niciodată n-am să accept să ajung un boșo.* Adamesteanu (1989), 188.
5. **cas** s. n. = casetofon. Niculescu (1979), Kis (1980), DCR, Carabulea (1983).
6. **círcă** s. f. = circumscripție. Fischer (1956), DEX, Hristea (1981), Carabulea (1983).
7. **clo** s. n. = closet.
8. **cófe** s. f. = cofetărie. Hristea (1981), Carabulea (1983).
9. **con** s. n. (Stud.) = coniac. Petre (1978), Carabulea (1983).
10. **conf** s. m. (Stud.) = conferențiar universitar. Brăescu (1958)[6], Kis (1980).

[6] Brăescu (1958 : 99) citează, dintr-o piesă de teatru contemporană, trunchierile *profii* și *confii*, considerîndu-le însă „forme dintre care cel puțin a doua n-a circulat niciodată".

BDD-A9598 © 1992 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:33 UTC)

11. **diríg** s. m. (Școl.) = profesor diriginte. Niculescu (1979), Hristea (1981), DCR, Carabulea (1983). D e r i v a t : **dirígă** s. f. Niculescu (1979). *Hai, iute, că vine diriga la oră.* O. Chelaru (1980), 47. Hristea (1981). *Nu te va mai prinde Fosilă / ca să te spună la diriga din nou.* Cărtărescu (1985), 87. M. Avram (1987 a). *M-a lăsat diriga corigentă.* S. Tănase (1990), 10.
12. **gag** s. m. (Stud.) = gagiu ; individ, băiat. Petre (1978). Hristea (1981), Carabulea (1983). D e r i v a t : **gágă** s. f. Hristea (1981), Carabulea (1983).
13. **géo** s. f. (Școl.) = geografie. Carabulea (1983).
14. **hómo** s. m., adj. = homosexual.
15. **líbi** [1] s. f. (Sold.) = liberare. (E x p r .) *Hai libi!* (adesea ca formulă de salut, cu sensul :) Să vină cît mai repede liberarea! Moise (1982). *Salut, bătrîne. HAI LIBI!* S. Preda (1988), 131. *Hai liby (scris mare și apăsat).* id. 258. *Se mai auzea cîte unul strigînd prelung și în direcția lunii : „Hai libi!"* id. 268. D e r i v a t : **libișór.** (E x p r .) *Hai libișor!* Moise (1982). C o m p u s : **libimétru** = metru de croitorie folosit pentru măsurarea zilelor rămase pînă la liberare.
16. **líbi** [2] adj. invar. = libidinos. *Niște babete libi.* Adamesteanu (1989), 154.
17. **líbră** s. f. = librărie.
18. **mag** s. n. = magnetofon. Niculescu (1979). *Și magul, vezi să nu facă explozie ceva...* O. Chelaru (1980), 51. Hristea (1981), DCR, Carabulea (1983), M. Avram (1983). *Ne lom mag cu boxe.* Cosmin (1987), 145. *Să dea magu mai încet.* S. Tănase (1990), 79. *Stam cu auzul aplecat peste un mag hîrbuit.* Iaru (1990), 63.
19. **máte** s. f. (Școl.) = matematică. Șerban, Evseev (1978), Carabulea (1983), M. Avram (1983, 1987 a). *A aflat ta-su c-a lăsat-o la mate.* Lustig (1990), 6. *Țuchi, mergem la mate?* 22, nr. 16, 1991, 10. C o m p u s : **mate-fizică** = (liceu, secție de) matematică-fizică. *S-a înscris la real (mate-fizică).* TL, nr. 440, 1991, 5.
20. **mâte-fí** subst. (Școl.) = matematică-fizică. *Familia de ingineri lucrează cu Cătălin o problemă de „matefi".* R. Lit., nr. 40, 1991, 14.
21. **náșpa** adj. invar. = nașparliu. *Vom acorda premiul de cel mai nașpa student.* O. Stud., nr. 24, 1991, 3.
22. **olígo** adj. invar., s. m. și f. = oligofren.
23. **plúti** s. m. (Sold.) = plutonier. Moise (1982).
24. **preș** s. m. = președinte. Hristea (1981), Carabulea (1983). D e r i v a t : **préșă** s. f. C o m p u s (dar mai probabil apocopă a lui vicepreședinte) : **vicepréș** s. m. Hristea (1981), Carabulea (1983).
25. **prof** s. m. (Școl., Stud.) = profesor. Brăescu (1958), Petre (1978), Șerban, Evseev (1978), Niculescu (1979), Hristea (1981), DCR, Carabulea (1983), M. Avram (1983, 1987 a). *Proful de sport.* S. Preda (1988), 127. *Dionisie, cel mai popular prof!* S. Tănase (1990), 154. *Nu pentru că la școală n-ar avea „profi buni", dar n-are chef.* 22, nr. 16, 1991, 10. *N-a reușit proful în nouă luni să-l învețe matematică.* Adevărul, nr. 388, 1991, 3. D e r i v a t e :

BDD-A9598 © 1992 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:33 UTC)

prófă sau **proáfă** s. f. Petre (1978), Șerban, Evseev (1978), Niculescu (1979), Hristea (1981), Carabulea (1983), M. Avram (1983). *A . . . ! profă de rusă !* EM nr. 6, 1992, 18 ; **profíc**, s. m. Petre (1978).

26. **psíhi** s. f. = psihiatrie. *Vreuna scăpată de la psihi, se zice.* R. Lit. nr. 39, 1991, 15.
27. **re** [1] s. f. (Stud.) = reexaminare. Petre (1978), Carabulea (1983). D e r i v a t (?) : **rere** s. f. = re-reexaminare. Petre (1978), FC II : 9, Carabulea (1983).
28. **re** [2] s. f. (E x p r.) **La re** = la revedere. *Te las, sînt prins cu pregătirile. — La re, și-mi pare rău.* Lustig (1990), 12.
29. **sax** s. n. = saxofon. *Își agăța saxul de gît.* S. Tănase (1990), 110. *Le-a rămas saxul, pianul.* id. 125. — Posibil împrumut : engl. *sax.*
30. **schízo** adj. invar., s. m. și f. = schizofrenic.
31. **sécu** subst. = 1. Securitatea. *Toate informează secu zilnic.* S. Tănase (1990), 30. *Angajații civili ai mînăstirii SECU.* Dinescu (1990), 90. *Să fie, totuși, vizitatorii de la Secu?* Goma (1991), 49. 2. securist.
32. **sold** s. m. (Sold.) = soldat. Moise (1982).
33. **sóni** adj. invar. = sonat ; nebun, aiurit.
34. **súpra** subst. = supracontrol (al biletelor, în tren) ; supracontrolor. *A face blat cu supra.* Petre (1978).
35. **șme** s. m. = șmecher. Cota (1936), Iordan (1943 : 500), Carabulea (1983). *Se crede șme de București.* S. Preda (1988), 43.
36. **șúșă** s. f. = șușanea ; spectacol improvizat, de proastă calitate. *Va fi ceva monstru, eu lucrez numai în mare, fără fleacuri, detest șușele.* S. Tănase (1990), 103. *Ești un artist prea mare ca să te cobori la o șușă.* id. 109. *Au găsit cea mai bună scenă pentru șușe.* SLATL, nr. 10, 1991, 10.
37. **ta** s. m. (Sold. ; E x p r.) *ta major* = sergent major. Moise (1982). — Abreviere din *tablagiu.*
38. **tov** s. m. = tovarăș. Iordan (1943 : 246), Șerban, Evseev (1978), Hristea (1981). *Trezise interesul tovului de la tancuri.* S. Preda (1988), 73. *Mirarea competentă a tovului de istorie.* id. 127. D e r i v a t : **tóvă** s. f. Șerban, Evseev, (1978), Hristea (1981), Carabulea (1983).
39. **trígo** s. f. (Școl.) = trigonometrie. Carabulea (1983).
40. **țăcă** adj. invar. = țăcănit ; nebun, aiurit. *Tu ești țăcă de-a binelea, te-ai scrîntit.* S. Tănase (1990), 292.
41. **zúrli** adj. invar. = zurliu ; nebun, aiurit.

★

Exemplelor de mai sus li s-ar putea adăuga o serie de toponime (nume de străzi, clădiri, instituții), mai puțin semnificative — din cauza circulației lor limitate [7]. Foarte frecventul *Inter*, de pildă (abreviere pentru „Hotelul Intercontinental" din București), e interesant în măsura în care confirmă tendința, deja observată la substantivele comune și la adjective, de a păstra, în urma trunchierii, doar prefixul din cuvîntul-sursă.

[7] De exemplu : „Vodca — 50 la « Dobro » (Cațavencu, nr. 35, 1991, 7 : din *Dobrogeanu'*, denumirea curentă a unui *Restaurant Dobrogean*).

BDD-A9598 © 1992 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:33 UTC)

4.1. Desigur incompletă (dar lărgirea ei ar aduce în plus, pentru moment, doar formații spontane și de circulație restrînsă), lista de mai sus permite cîteva observații de natură **fonetică**: constituenții ei sînt cuvinte aproape în egală măsură monosilabice și bisilabice — și doar în mod excepțional trisilabice *(oligo)*. Bisilabicele sînt terminate în vocală și au accentul pe prima silabă — cu o singură excepție *(dirig)*, la care finala consonantică și accentul par asociate. Monosilabicele, în schimb, au în majoritate finală consonantică (în genere o consoană, rareori două — și nu la cele mai frecvente, de altfel: *conf*, *sold*, *sax*); finala vocalică apare, nu întîmplător, la cuvintele folosite mai ales sau numai în construcții fixe (ceea ce le sustrage de fapt modelului monosilabic): *la re*, *ta major*.

Finalele vocalice în *-o* aparțin de regulă elementelor de compunere *(homo*, *oligo*, *schizo)*, dar nu numai lor (vezi *boșo*, *clo*) [8]; finala nespecifică limbii române marchează ralierea la un model general — inițial extern, dar tot mai extins în interiorul limbii contemporane. În franceză această structură fonică a finalei este extrem de răspîndită (George, 1980 : 26); comparația cu franceza scoate, de altfel, în evidență multe asemănări care nu se pot explica pur și simplu prin împrumut (în română din franceză sau în ambele dintr-o sursă comună): ele se manifestă în raportul dintre finala vocalică și consonantică și, parțial, în raportul dintre monosilabe și bisilabice — în sensul că franceza preferă totuși, în mod evident, abrevierile bisilabice (George, 1980 : 26). De fapt, pentru română numărul mic de unități luate în discuție face ca statistica să fie destul de puțin relevantă. Se poate totuși observa un fenomen specific situației din română: singura vocală finală nemotivată uneori de structura fonetică a cuvintelor sursă este *-i* (din *libi* [1], *pluti*, *soni* — nu și din *libi* [2], *psihi*, *zurli*, unde e perfect normal [9]) — a cărui prezență se explică prin modelul hipocoristicelor de la antroponime (extinderea acestuia la substantive comune e urmărită de Carabulea, 1973).

4.2. Din punct de vedere **morfologic**, toate cuvintele provenite din apocopă înregistrate aici sînt substantive (care păstrează genul substantivelor din care provin) și adjective. Adjectivele sînt în totalitate invariabile; substantivele au în multe cazuri forme de plural *(profi*, *maguri)* și sînt articulabile cu articolul hotărît — aceste două posibilități fiind direct dependente de structura fonetică a formei de singular (respectiv respinse de finalele vocalice în *-o : boșo*, *oligo*, în *-i : libi* [1] — și, la prima vedere surprinzător, pentru că nu sînt nespecifice limbii române, chiar de cele în *-e : șme*, *-a : ta* sau *-u : secu*). În domeniul morfologic, comparația cu franceza contemporană e posibilă doar în privința claselor morfologice ale formelor apocopate: cu mici excepții (în franceză înregistrîndu-se și cîteva cazuri de apocope verbale, George, 1980, 31) situațiile sînt similare.

4.3. Capacitate derivativă nu au, cum se observă, decît puține din abrevierile curente în română *(dirig*, *libi* [1], *prof*, *tov*, toate supuse sufixării; un caz ca *rere* este controversabil și prea puțin convingător pentru prefixare) — ceea ce confirmă relativa noutate și productivitatea limitată a fenomenului în momentul actual.

[8] Dauzat (1929 : 111) consideră că în franceză abrevierea începută la compuse a făcut ca în tot mai multe cazuri tăietura să fie atrasă după vocala *o* din interiorul unui cuvînt (pentru a izola un segment asemănător elementelor de compunere); v. și Brăescu (1958 : 96).

[9] O formă ca *iubi* — din *iubit(ă)* sau *iubire* ar părea să intre în aceeași serie, dar e folosită doar ca apelativ.

BDD-A9598 © 1992 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:33 UTC)

4.4. Din punct de vedere semantic, se remarcă faptul că multe din abrevierile contemporane denumesc funcții sociale și pe indivizii care le îndeplinesc : *as*, *conf*, *dirig*, *gag*, *pluti*, *preș*, *prof*, *sold*, *tor*. Alte cîteva serii ar putea fi constituite de nume de instituții *(bibliă, cofe, libră)*, de materii școlare *(geo, mate, fi)* [10], de instrumente sau aparate muzicale *(sax, cas, mag)*.

O categorie bine reprezentată printre abrevierile familiare din română este cea a adjectivelor și a substantivelor exprimînd idei neplăcute și riscînd să devină insulte ; în asemenea cazuri, abrevierea (la care se adaugă uneori terminații specifice hipocoristicelor) are un rol eufemistic. În *boșo, libi* [2], *țăcă, soni, zurli, schizo, oligo, homo, psihi* — prescurtarea conferă cuvintelor o conotație „ameliorativă", glumeață, atenuînd din duritatea etichetării. O funcție asemănătoare, mai apropiată de presupusa origine în tabu a eufemismului, s-a manifestat în foarte răspîndita abreviere *secu* pentru numele instituției represive — securitatea ; impunerea cuvîntului a fost probabil favorizată de crearea unor omonimii — favorabile jocurilor de cuvinte agreate de limbajul familiar (cu *sec* sau cu *Mănăstirea Secu*). De altfel, relațiile de omonimie între abrevieri nu par supărătoare, întrucît ele sînt oricum foarte dependente de contextul dezambiguizator, iar stabilirea de omonimii cu cuvinte preexistente este chiar căutată, cu intenții ludice (a se vedea *preș, as*, poate și *sold*). Omonimia poate deci chiar întări utilizarea unei abrevieri. Sinonimia între elementele de inventar prezentate e încă foarte redusă *(țăcă — zurli)* ; indiferent de acest lucru, e evident că și ea se poate transforma într-un factor de susținere a oricărei forme create accidental, dar încadrabile apoi într-o serie lexicală.

5. Din cele arătate mai sus apare, credem, ca destul de puțin probabilă ipoteza unei t e n d i n ț e naturale a limbajului oral, familiar, către prescurtarea cuvintelor prea lungi, greoaie, eventual de sursă savantă sau tehnică. În română, în conversația curentă, termeni dintre cei mai frecvenți din domeniul vieții cotidiene *(autobuz, tramvai, telefon* etc.) își păstrează integral forma, deși ar părea să existe toate premisele scurtării lor [11]. Formele abreviate deja existente alcătuiesc, de altfel, o categorie destul de eterogenă, influențată pe de o parte de prescurtările din scris, pe de alta de modelele exterioare (din franceză și engleză, limbi în care multe forme apocopate au intrat în varianta comună) ; un rol deloc neglijabil par să-l joace și abrevierile hipocoristice ale antroponimelor moderne. Răspîndirea procedeului ține însă mai curînd de modele și de modă decît de o tendință naturală ; din punct de vedere strict lingvistic, în română se regăsesc, la scară redusă, aproape toate caracteristicile fenomenului corespondent din franceză. S-ar putea ca neproductivitatea procedeului în plan intern să se explice și prin blocarea, în ultimele decenii, a canalului presei, al cărui limbaj de lemn excludea prezența formelor familiare ; chiar dacă inițial este vorba de un fenomen de oralitate, răspîndirea inovațiilor sale se face, în mare măsură, și prin scris. Existînd

[10] Nu am inclus în lista precedentă două substantive atestate în forma lor articulată, dar care ni s-au părut de circulație restrînsă : oricum, ele intră în aceeași serie : *roma* (= româna), *lata* (= latina) — v. Șerban, Evseev, 1978, 279.

[11] V. și Brăescu (1958 : 99).

BDD-A9598 © 1992 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:33 UTC)

deja un nucleu de termeni care funcționează ca potențial model — și semne ale tendinței prozei și publicisticii contemporane de a-l vehicula, e foarte posibil ca numărul și frecvența formelor apocopate să crească.

SURSE

I. Cărți :

Adameșteanu (1989) Gabriela Adameșteanu, *Vară — primăvară*, București, Cartea Românească, 1989.

Cărtărescu (1985) Mircea Cărtărescu, *Totul*, București, Cartea Românească, 1985.

O. Chelaru (1980) Oana Chelaru, *Cu floarea soarelui la butonieră*, Craiova, Scrisul Românesc, 1980.

Cosmin (1987) Smaranda Cosmin, *Aștept provincia*, București, Cartea Românească, 1987.

Dinescu (1990) Mircea Dinescu, *Moartea citește ziarul*, București, Cartea Românească, 1990.

Goma (1991) Paul Goma, *Bonifacia*, București, Omega, 1991.

Iaru (1990) Florin Iaru, *Înnebunesc și-mi pare rău*, București, Cartea Românească, 1990.

Lustig (1990) Adrian Lustig, *Un ceai cu tipele de sîmbătă*, București, Alex, 1990.

S. Preda (1988) Sorin Preda, *Plus—minus o zi*, București, Editura Militară, 1988.

S. Tănase (1990) Stelian Tănase, *Corpuri de iluminat*, București, Cartea Românească, 1990.

II. Periodice :

Adevărul *Adevărul*. Cotidian independent. București.

Cațavencu *Cațavencu*. Săptămînal. București.

EM *Expres Magazin*. Săptămînal. București.

O. Stud. *Opinia studențească*. Săptămînal. Iași.

RL *România liberă*. Ziar independent de opinie, informație și reportaj. București.

R. Lit. *România literară*. Săptămînal al Uniunii Scriitorilor. București.

TL *Tineretul liber*. Ziar independent. București.

SLATL Suplimentul literar-artistic „Tineretul liber".

22 *22*. Publicație săptămînală editată de Grupul pentru Dialog Social. București.

BIBLIOGRAFIE

M. Avram, 1983 Mioara Avram *Formarea cuvintelor în „Programa de limba română"*, în LL, I, 1983, p. 100—105.

M. Avram, 1987 a Mioara Avram, *Fenomene lingvistice caracteristice elevilor*, în LLR, XVI, 1987, nr. 3, p. 3—4.

M. Avram, 1987 b Mioara Avram, *Probleme ale exprimării corecte*, București, Editura Academiei, 1987.

Brăescu, 1958 Ion Brăescu, *Observații asupra abrevierii cuvintelor în limba franceză*, în „Revista de filologie romanică și germanică", II, 1958, nr. 1, p. 93—104.

Carabulea, 1973 Elena Carabulea, *Sufixe diminutivale neologice în limba română contemporană*, în SCL, XXIV, 1973, p. 655—668.

Carabulea, 1983 Elena Carabulea, *Aspecte ale trunchierii cuvintelor în limba română*, în SCL, XXXIV, 1983, p. 517—523.

Chelaru, 1937 Valentin Gr. Chelaru, *Din limbajul mahalalelor*, în B. Ph., IV, 1937, p. 102—131.

Constantinescu, 1963 N. A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc*, București, Editura Academiei, 1963.

Cota, 1936 V. Cota, *Argot-ul apașilor. Dicționarul limbii șmecherilor*, București [1936].

Dauzat, 1929 Albert Dauzat, *Les argots*, Paris, Delagrave, 1929.

BDD-A9598 © 1992 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:33 UTC)

DCR	Florica Dimitrescu, *Dicționar de cuvinte recente*, București, Albatros, 1982.
DL	*Dictionnaire de linguistique*, Paris, Larousse, 1973.
Dumitrescu, 1986	Maria Dumitrescu, *Abrevierea în limba română*, în AUBLLS, nr. 35, 1986, p. 92—96.
Dumitrescu, Surjicov, 1987	Maria Dumitrescu, Aurelia Surjicov, *Abrevierea în limba română*, în LR, XXXVI, 1987, nr. 5, p. 388—398.
ELIR	*Enciclopedia limbilor romanice*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989.
FC I	Fulvia Ciobanu, Finuța Hasan, *Formarea cuvintelor în limba română, I. Compunerea*, București, Editura Academiei, 1970.
FC II	M. Avram, E. Carabulea, F. Ciobanu, F. Fițișinescu, C. Gherman, F. Hasan, M. Popescu-Marin, M. Rădulescu, I. Rizescu, L. Vasiliu, *Formarea cuvintelor în limba română, II, Prefixele*, București, Editura Academiei, 1978.
Fischer, 1956	I. Fischer, *Note lexicologice*, în SCL, VII, 1956, nr. 3—4, p. 279.
George, 1980	K. E. M. George, *L'apocope et l'aphérèse en français familier, populaire et argotique*, în „Le français moderne", 48, 1980, nr. 1, p. 16—37.
Graur, 1965	Al. Graur, *Nume de persoane*, București, Editura Științifică, 1965.
Graur, 1968	Al. Graur, *Tendințele actuale ale limbii române*, București, Editura Științifică, 1968.
Hristea 1981	Theodor Hristea, *Trunchierea cuvintelor*, în „România literară", nr. 13, 1981, p. 8.
Iordan, 1937	Iorgu Iordan, *Note și observații la articolele precedente*, în B. Ph., IV, 1937, p. 150—204.
Iordan, 1943	Iorgu Iordan, *Limba română actuală. O gramatică a „greșelilor"*, Iași, 1943.
Kis, 1980	Emese Kis, *Semiotica argoului studențesc*, în *Studii de stilistică, poetică, semantică*, Cluj, 1980.
Lexis	*Larousse de la langue française. Lexis*, Paris, Larousse, 1977.
Moise, 1982	Ion Moise, *Note de argou militar*, în LR, XXXI, 1982, p. 33—39.
Niculescu, 1979	Alexandru Niculescu, *Umor lingvistic tineresc*, în „România literară", nr. 29, 1979, p. 9.
Pașca, 1936	Ștefan Pașca, *Nume de persoane și nume de animale în Țara Oltului*, București, 1936.
Petre, 1978	Mihai Petre, *Noi contribuții la studiul argoului studențesc*, în LR, XXVII, 1978, nr. 5, p. 489—494.
Pușcariu, 1959	Sextil Pușcariu, *Limba română, II, Rostirea*, București, Editura Academiei, 1959.
Șăineanu, DU	Lazăr Șăineanu, *Dicționar universal al limbei române*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, ed. a VII-a.
Șerban, Evseev, 1978	Vasile Șerban, Ivan Evseev, *Vocabularul românesc contemporan*, Timișoara, Editura Facla, 1978.
Vulpe, 1983	Magdalena Vulpe, *Apocopa în graiurile maramureșene*, în *Materiale și cercetări dialectale*, II, Cluj, 1983, p. 419—432.

Quelques observations sur l'apocope en roumain contemporain

(Résumé)

L'auteur se propose d'établir l'inventaire des cas les plus fréquents où le procédé lexical de l'apocope s'applique en roumain et d'en expliquer les modèles et les traits caractéristiques. Les exemples discutés appartiennent au roumain familier et argotique où ce procédé fonctionne, bien qu'il ne soit que très peu productif (du moins pour le moment). L'étude cherche à délimiter le phénomène purement phonétique de l'apocope (assez bien représenté en roumain, surtout dans le langage populaire et dans certains

BDD-A9598 © 1992 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:33 UTC)

patois) de sa forme plus récente (qui produit en français des séries extrèmement riches). Parmi les apocopes en roumain, il est assez difficile de tracer une ligne de démarcation entre les emprunts et les créations internes. Il faut souligner une particularité stylistique de l'apocope en roumain contemporain : elle est employée souvent de manière euphémistique (sur le modèle des noms propres hypocoristiques) afin d'atténuer la dureté des termes qui risquent de devenir des insultes. En tout cas, il ne s'agit pas d'une „tendance naturelle" de la langue parlée vers ce procédé mais plutôt de l'accident historique du contact avec un ou plusieurs modèles convergents.

Februarie 1992

Facultatea de Litere
București, str. Edgar Quinet nr. 5—7

BDD-A9598 © 1992 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:33 UTC)